

ВЕШТИНА СТВАРАЊА

(Стојан Ђорђевић, *Креативно писање*, Филозофски факултет у Нишу,
Ниш, 2012)

Дуго је наука о књижевности у средиште свог разматрања стављала књижевно дело, његову семантичку свеукупност и естетске домете. Теорија и историја књижевности расветљавају све појавне форме ове уметности стварања у језику, њене саставне елементе, средства којима се обликује, развој кроз време. Језичке творевине предмет су проучавања бројних филозофа и научника вековима уназад. Оно чему се доскора није довољно систематично приступало, ако се узме у обзир чињеница да се писана уметничка дела изучавају још од античког доба, јесте сам процес настајања књижевних дела.

Књига *Креативно писање* Стојана Ђорђевића (у издању Филозофског факултета у Нишу, 2012. године), бави се управо феноменом стварања језичким средствима. Петнаест поглавља, од којих свако разматра по један важан аспект стваралачког чина, заједно са уводним и закључним делом, разоткривају читаву проблематику писања, али и позицију коју она има у савременом проучавању књижевности. Ђорђевић у уводном делу књиге започиње казивање о креативном писању као научној дисциплини која је пре више од пола века уведена у студије књижевности у Америци са тежњом да понуди одговор на питање како се пишу књижевна дела, те да од студентата начини не само будуће стручњаке и професоре, већ и писце и песнике. Од пре десетак година, предмет Креативно писање постоји и у Србији, на Филолошком факултету у Београду. Ова иновација се на изванредан начин супротставила досадашњем, традиционалном изучавању књижевности. Како је ова дисциплина још увек у развоју и даље постоји сумња да ли је креативно (стваралачко) писање нешто што се може научити, када се зна да је писање неодвојиво од талента, који је, пак, урођена особина. Ђорђевић ову дилему делимично појашњава, износећи бројне примере предавача и професора креативног писања широм света, који су уједно и признати књижевни ствараоци (Алесандро Барико, Туне Хеднебе, нобеловка Тони Морисон и др.). Стварање књижевних дела, али и свих других језичких креација које се истичу посебном естетском и семантичком димензијом, веома је комплексан процес, који ће успешно реализовати само стваралац који свој природни дар надограђује знањем и стеченим вештинама.

У првом поглављу књиге „Општа теорија креативног писања“, Ђорђевић детаљније појашњава појам креативног писања, његову дефиницију („Стварање језичким средствима, односно стваралачка језичка артикулација оригиналног ауторског дела“), као и етимологију самог термина, предмет и сврху ове научне дисциплине. Креативно писање је свеобухватан појам који се не односи само на књижевност, већ на свако језичко обликовање којим настаје оригинално дело из најразличитијих сфера људског деловања: наука, новинарство, политика, религија и др. Уметничко писање, писање књижевних дела, само је један вид креативног писања, и то онај у коме се могу достићи врхунски домети ауторског израза. Сва стремљења усмерена су ка есенцијалној особини свих креација – оригиналности. Самим тим што се процес стварања писањем ставља у оквир научне методологије и учвршћује у њој, раскида се са досадашњом мистификацијом те врсте стварања и перфидним замагљивањем поступака тренутним, неухватљивим надахнућем. Ако вештина и научни приступ тој вештини нуде теоријска и практична решења и смернице за што боље овладавање језичким алатом, природно се намеће питање на који начин ваља реализовати сам градитељски процес у језику како би се дошло до жељених резултата. Ђорђевић је примером познатог списа Едгара Алана Поа *Филозофија композиције* појаснио мноштво детаља којим је писац окупиран у жељи да напише једно књижевно дело, макар то била и кратка форма каква је песма. По, заправо, открива и објашњава поступак настанка своје чувене песме *Гавран*. Према његовим тврдњама, писање је рад који се може идентификовати са сваким другим радом. То је темељно планирана активност која укључује огроман труд и напор, и никако није необјашњива реализација пишчевих мисли и емоција, која долази изненада. Почев од извора инспирације, који рађа иницијални, покретачки импулс, преко одабира теме, форме и структуре, до саме идеје дела, све су то етапе кроз које стваралац циљано пролази, које истражује, проналази, а затим их обликује и на њима вредно и марљиво ради, у жељи да своју креативност и имагинацију заодене у најлепше рухо. Стога је стваралачки простор једног писца, како Е. А. По истиче, радионица или фабрика за израду књижевних дела.

Читава студија о креативном писању Стојана Ђорђевића конципирана је као хронолошки редослед стваралачких фаза у процесу писања књижевног дела или било ког другог стваралачког писања. Једино се реконструкцијом саме активности може доћи до сазнања о чину који се жели истражити и у потпуности спознати. У трећем поглављу књиге Ђорђевић истиче општа начела креативног писања – начело иманенције, начело инвенције, начело иновације и начело слободе стварања, објашњавајући при том да се стваралачки може писати једино ако се предмету о коме се пише приступа

зналачки, сагледавањем изнутра, ако је сам стваралац довољно инвентиван на пољу језика и спреман да проналази и открива нове, непознате сфере на свим нивоима језичког израза и да слободно и неспутано искаже своје идеје. У наредним поглављима аутор систематично износи и разматра све саставне елементе креативног чина, илуструјући сопствене закључке бројним примерима из српске, али и светске књижевности. Покретач сваког стварања је инспирација, стога је овај феномен прво што ће писца, или ствараоца уопште, окупирати. Надахнуће да се крене у подухват писања дела, може усмерити аутора ка дефинисању основне замисли о делу – шта се жели постићи или какав ефекат ће новостворена језичка творевина имати на читаоце. Како би се ток писања на прави начин усмерио ка реализацији жељених ефеката, ваљало би конципирати и написати план дела, односно одабрати структурне елементе и скицирати њихов распоред. На овај начин се може дефинисати и композиција дела. Важности теме и идеје (поенте), чији се избор врши на самом почетку стварања, прикључује се и уобличавање приповедачког поступка и одабир стилских елемената, који ће употпунити слој свеукупног деловања дела. Писање је стварање језичким средствима, а грађа коју писци користе у свом раду су речи и изрази. Могућности комбиновања, преиначавања и нових грађења у језику су неисцрпне, па ће од ствараоца/писца зависити на који начин ће своју стваралачку интенцију и имагинацију изразити језичким творбеним јединицама.

У поглављу које се бави стварањем језичким средствима, Стојан Ђорђевић залази и у план граматичких норми и принципа који условљавају и дефинишу грађење и комбиновање језичких елемената, објашњава саму природу стварања у језику и предочава резултате до којих се може стићи тим комбиновањем. Све језичке операције су семантички условљене, а њихов циљ је остварење потпуне смисаоне димензије једног књижевног дела или писаног текста уопште. Међутим, језичка средства нису једино у служби артикулације смисла и значења, већ ће њиховом одређеном употребом креативни писац потврдити своје језичке способности и изградити свој стил. Посебно обликован језички израз, односно сопствени наративни дискурс, како истиче Ђорђевић, писцу ће дати црту особености и оригиналности, без које нема врхунског ауторског рада и стваралачке реализације.

Креација добија свој пуни израз тек кроз адекватну форму и структуру. Садржај свега написаног, створеног, отвориће се у свим својим аспектима када добије одговарајући појавни облик. Стандардне форме, једноставне или сложене, могу, али не морају нужно бити пишчев избор, већ је и овде отворен полигон за иновирање и комбиновање, које ће омогућити ствараоцу да се на оригиналан начин ауторски дефинише. Структура дела је проблематика која се разматра од почетка креативног чина до самог краја. О структурним елементима стваралац промишља

током читавог стваралачког процеса, јер иако је уобличио целину своје креације, усмеривши је ка идејама које исказује, захтевно је, и готово немогуће структуру потпуно, до краја осмислити.

Завршна три поглавља књиге *Креативно писање* обрађују још три феномена, тесно повезана са стварањем: читање, интерпретацију и критику. Основна намера сваког аутора је да његово дело заживи и пронађе свој пут до читаоца, односно до сопствене афирмације. Активно читање, појам који је употребио још Роман Ингарден, чак ће и наставити процес стварања и обликовања дела тако што ће читалац сам попунити и досмислити својом личном имагинацијом она места која је писац оставио неодређена. Интерпретација је активност која произлази из читања, подразумева тумачење написаног дела и расветљавање свих његових дејстава и функција. Своје резултате она уобличава новим стварањем, писањем, презентујући их у новим језичким творевинама – текстовима. Да би дело у потпуности остварило своје језичке, семантичке, уметничке и друге домете, потребно је критичко сагледавање и вредновање свих његових карактеристика. Критика има улогу коначне афирмације дела, јер оно тек у дијалогу са њом потврђује комплексност својих значења. Позиционирањем свих аспеката и одлика дела у стандардизованим системима вредновања и према устаљеним нормама валоризације, и сам стваралац ће добити потврду о свом раду и смернице за будућа трагања у новим креативним процесима.

Резултат сваког стваралачког рада који је реализован са циљем да помери границе свих пређашњих стваралачких активности, јесте оригинална творевина, која се истиче аутентичним значењским и уметничким димензијама. Књига *Креативно писање* нуди конкретизацију свих етапа стваралачког поступка, како би се овај „божански“ чин методолошки сагледао и објаснио. Са мноштвом примера из књижевности, науке о језику, али и историје еволуције научне мисли о феноменима књижевности, ова књига Стојана Ђорђића несумњиво је допринос развоју креативне мисли и методологији проучавања књижевноуметничких дела, те подстицај практичном деловању у систему језичких средстава.

Милена А. Мишић²¹
Универзитет у Нишу
Филозофски факултет

²¹ milena308@yahoo.com